

INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA

INDIVIDUALIZAM

UREDNICI

Suzana IGNJATOVIĆ

Aleksandar BOŠKOVIĆ

BEOGRAD

2017

INDIVIDUALIZAM

Izdavač

INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA

Za izdavača:

Goran Bašić

Urednici:

Suzana Ignjatović

Aleksandar Bošković

Recenzenti:

Slaviša Tasić

Neven Cvetičanin

Nina Kulenović

Lektura:

Tatjana Rončević

Anka Jakšić

Dizajn korica:

Ninoslav Janković

Štampa:

Razvojno-istraživački centar Grafičkog inženjerstva
Tehnološko-metalurškog fakulteta, Karnegijeva 4, Beograd

Tiraž: 50

ISBN 978-86-7093-192-3

5. INDIVIDUALIZAM TRANSRODNOG SUBJEKTA*

Zorica MRŠEVIĆ**

APSTRAKT

U ovom radu se prezentira analiza kompleksne društveno rizične situacije individualnog transrodnog subjekta. Sa stanovišta hegemonističke muževnosti, transrodno telo je nedopustiva individualna devijacija onoga ko se percipira kao slab, nemuževan muškarac, što se sa tog stanovišta shvata kao vid izdajničkog zanemarivanja muške fizičke snage i napuštanja muške socijalne dominacije, ukratko, muškosti. Od prvog trenutka kad transrodni subjekt započne život u skladu sa sopstvenim individualnim rodnim identitetom, tim činom individualizacijskog iskoraka iz kamuflirajuće kolektivne zone binarnog rodnog komfora, ulazi u moralni i pravni vakuum nezaštićenosti i izloženosti ostrakizmu. Rodno neusaglašeni ljudi tj. oni koji kategorijalno i lično ne pripadaju binarnoj podeli na žene i muškarce, stalno su među najugroženijim članova LGBT zajednice svuda u svetu pa i u Srbiji - među onima za koje postoji najveća verovatnoća da će ih tući, silovati, i ubijati, da će biti kriminalizovani i označeni kao devijantni, za koje postoji najveća verovatnoća da će završiti u psihijatrijskim bolnicama i zatvorima, kojima najčešće uskraćuju stanovanje, zaposlenje i zdravstvenu zaštitu, koje u mladosti najčešće odbacuju i maltretiraju i porodica i škola i vršnjačka sredina, a kad odrastu nalaze se među onima za koje postoji najveća verovatnoća da će im oduzeti sopstvenu decu, da će biti beskućnici, lica bez ličnih dokumenata, stalnog mesta boravišta. Ovo je

---

* Ovaj tekst je nastao kao deo projekta: Društvene transformacije u procesu evropskih integracija - multidisciplinarni pristup, na kome je autorka angažovana a koji je finansiran od strane Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj, br. III 47010. Projekat implementira Institut društvenih nauka u Beogradu.

** Institut društvenih nauka

Individualizam transrodnog subjekta

posebno izraženo u situacijama intersekcionalnosti/ukrštanja sa drugim grupama svoje socijalne i identitetske pripadnosti, npr. rasom, siromaštvom i sl.

KLJUČNE REČI: transrodno telo, individualizam, hegemonistička muškost, trans žene, marginalizacija, diskriminacija, rodno zasnovano nasilje

Postojanje individualnog transrodnog subjekta nije ni moderno otkriće, ni zapadnjačka tvorevina. Od antičke mitologije do zakonskog priznanja, preko osporavanog individualnog učešća u vojskama i političkim službama, specifičnosti njihovih sportskih karijera i teškoća specifičnih prilikom izdržavanja zatvorskih kazni, transrodnost je globalno prisutan fenomen za koji ljudska civilizacija još uvek nema univerzalan adekvatan odgovor. Relativno malobrojna, trans populacija je znatno porasla u poslednjih nekoliko godina i nastavlja da raste pre svega zbog porasta tolerancije u demokratskim državama, aktivističkih nastojanja, zagovaranja i lobiranja, kao i fertilizujućeg uticaja povoljnih uporedno pravnih primera iz zemalja članica EU.

Većina društava, kao i većina društvenih sistema i manjih organizacionih jedinica ipak je još uvek na početku 21. veka, organizovana na osnovama rigidne dihotomne kolektivne rodne podele na žene i muškarce, čime se ne ostavlja prostor ni za kakvu među ili treću kategoriju (*tertium genus non datur* – treći rod ne postoji). U vezi s tim postoji sveobuhvatna vaspitna kontrola radi obezbeđivanja neupitne lične rodne usklađenosti sa tim rigidnim rodnim binarnim režimom. Zbog toga je najčešće rano iskustvo trans osobe, odbacivanje od strane porodice porekla (što može sprečiti/usporiti neke od njih da preduzmu neophodne korake započinjanja procesa tranzicije) (Mršević, 2014a). A odluka da se započne sa tim procesom je uvek individualna, ne zavisi od generacijske pripadnosti, niti uzrasta, i nikada nije kolektivno sprovedena, jer pojedinci preduzimaju individualno lično specificirane, autentične korake tog puta.

Cisrodni¹ muški članovi porodice imaju tendenciju zauzimanja neprijateljskijeg i negativnijeg držanja prema trans osobama od cisrodnih

---

¹ Termin *cisrodnost*¹ znači da i ljudi koji se identifikuju s rodom koji stoji u njihovom matičnom izvodu sad imaju zvaničnu definiciju, a ne samo oni koji se ne identifikuju tako. Prvi je put uvršćen u Oksfordski rečnik engleskog jezika 2015. godine. Termin se nalazi među 500 novih dodanih reči u rečniku koji se smatra najkompletnijim rečnikom engleskog jezika ikad.

ženskih članova porodice (Mršević, 2013a). Mada se stavovi porodice porekla u pojedinačnim slučajevima ipak vremenom poboljšaju, to nije jedinstven doživljaj svih trans osoba. Tamo gde u primarnoj porodici nisu izloženi nasilju i direktnom odbacivanju (npr. u vidu prinudnog „lečenja“ i/ili izbacivanja iz kuće), izraženi su drugi oblici diskriminacija od strane primarne porodice koji se prvenstveno sastoje od: (1) odbijanja da koriste ispravne lične zamenice i imena, (2) isključenja iz porodičnih događaja, i (3) patologizirajućeg govora (Mršević, 2014b). Odbijanje porodice porekla da koristi adekvatne zamenice ili imena bio je najznačajniji meki oblik diskriminacije. Neki izjavljuju da ih nazivaju „to“ dok drugi ukazuju na suptilnije načine na koje porodice porekla odbijaju da prihvate adekvatne zamenice (npr, „oni mi uvek kupuju poklone koji su za devojke, a ne za dečake“ i „moja porodica me često označava kao „on“, umesto „ona“, uprkos tome što sam mnogo puta tražila od njih da koriste zamenicu „ona“). Diskriminacija porodice porekla dešava se često i u formi patologizirajućeg govora, kao što je npr. „govore mi da sam lud“, „hteli su da idem kod psihologa da reši moj problem“ ili „smatraju da sam bolesna i da to kao medicinski problem treba da se leči lekovima“ ili „oni vide trans osobe kao osobe sa genetskom greškom“. Cisrodnost u obliku negativnog govora u porodicama porekla, ali i od strane intimnih partnera oblikuje živote trans i rodno različitih osoba. Na nasilje u porodici, u tom istom maloletnom uzrastu neretko se nadovezuje vršnjačko nasilje u školi, čime se život transrodnih adolescenata pretvara u ono što im izgleda kao pakao iz kojeg se izlaz vidi u suicidu (Mršević, 2013b).

Jasno je da od prvog trenutka kad transrodni subjekt započne život u skladu sa sopstvenim individualnim rodnim identitetom, tim činom

---

Sastavljačima/cama rečnika to možda može biti samo nova dodana reč, ali osobama koje su svoje živote provele boreći se za jednak tretman transrodnih osoba, ovo predstavlja više od toga. Organizacije za prava transrodnih osoba pozdravile su uključivanje reči „cisrodnost“ u Oksfordski rečnik, tvrdeći da to pokazuje kako pitanja rodnog identiteta sad postaju deo šire javne svesti.

individualizacijskog iskoraka iz kamuflirajuće kolektivne zone binarnog rodnog komfora, ulazi u moralni i pravni vakuum nezaštićenosti i izloženosti ostrakizmu. Individualizam subjekata ovog rodnog identiteta je vidljiv i ne da se sakriti ili na neki drugi način kamuflirati, što otvara vrata intenzivnom nivou rizika za ličnu i grupnu bezbednost kojoj su po pravilu izložene transrodne osobe a kojoj je uzrok svuda pa i u Srbiji široko rasprostranjena transfobija, mizoginija i homofobija.

Transrodni subjekti izloženi su intenzivnim bezbednosnim rizicima, posebno transrodne žene.² Rodno neusaglašeni ljudi tj. oni koji kategorijalno i lično ne pripadaju binarnoj podeli na žene i muškarce, stalno su među najugroženijim članova LGBT zajednice svuda u svetu pa i u Srbiji – među onima za koje postoji najveća verovatnoća da će ih tući, silovati, i ubijati, da će biti kriminalizovani i označeni kao devijantni, za koje postoji najveća verovatnoća da će završiti u psihijatrijskim bolnicama i zatvorima, kojima najčešće uskraćuju stanovanje, zaposlenje i zdravstvenu zaštitu, koje u mladosti najčešće odbacuju i maltretiraju i porodica i škola i vršnjačka sredina, a kad odrastu, nalaze se među onima za koje postoji najveća verovatnoća da će im oduzeti sopstvenu decu, da će biti beskućnici, lica bez ličnih dokumenata, stalnog mesta boravišta (Mršević, 2017). Ovo je posebno izraženo u situacijama intersekcionalnosti tj. ako su transrodni subjekti dodatno individualno marginalizovani i diskriminisani položajem drugih grupa svoje socijalne i identitetske pripadnosti: npr. manjinskom narodu, maloj religioznoj zajednici, siromašnim ljudima, migrantima, ljudima drugih rasa i boja kože, ljudima koji iz raznih razloga nemaju pristup zdravstvenom i

---

² Trans žene su osobe rođene kao muškarci, koji tranzitiraju u žene. Trans muškarci su osobe rođeni kao žene, koje tranzitiraju u muškarce. Pravilo je: trans žene su žene, trans muškarci su muškarci. Ono šta je bilo pre, posle njihove individualne odluke da uđu u proces tranzicije se više ne pominje. Pravilo je i da se pojmovi trans žene i trans muškarci piše odvojeno a ne transžene ili transmuškarci, jer se time naglašava da oni nisu nikakva posebna vrsta žena ili muškaraca.

obrazovnom sistemu, ili ljudima čije prihvatanje u društvenom kontekstu jednostavno „ne prolazi“.

Pošto njihov javno vidljivi rodni identitet kojim izražavaju svoj individualizam, ne odgovara njihovim genitalijama koje imaju (ili su ih imali pre nego što su im operativno uklonjene), njihov sukob sa društvom i zakonom ima za konkretnu posledicu da ih shodno njihovim ličnim dokumentima, šalju u „pogrešan“ zatvor (trans žene u muški zatvor, trans muškarce u ženski u skladu sa polom njihovog rođenja). Kada su u zatvoru, biće podvrgnuti raznim tretmanima koji se mogu jedino opisati kao tortura, kao što su npr. prinudna detranzicija, uskraćivanje hormona koje su pre zatvora uzimali, uskraćivanje medicinske nege, zatvaranje u samice, silovanja i druge vrste seksualnog, fizičkog i verbalnog zlostavljanja od strane drugih osuđenika, ali neretko i od zatvorskog osoblja.

Diskriminacija na radnom mestu trans osobama može stvoriti ozbiljne ekonomske poteškoće pa je njihova stopa nezaposlenosti iznad proseka. To je jedan od razloga zašto su neke od njih prinuđene da se bave seksualnim radom, prometom droge ili nekim drugim vidovima ulične ili ilegalne privrede kako bi preživele. Odbačenost od primarne porodice, nemogućnost školovanja, diskriminacija na radnom mestu, izloženost stalnim pretnjama nasiljem, dovodi ih pojedinačno i grupno u povišen rizik od sukoba sa zakonom, hapšenja i izricanja zatvorskih kazni. Takođe, neke transrodne osobe su uhapšene i procesuirane samo i isključivo zbog svog transrodnog izgleda, kao rezultat predrasuda nekih policijskih službenika, koji stereotipno smatraju da se sve transrodne osobe bave nezakonitim aktivnostima.

U poslednje vreme, otvara se jedno potpuno novo polje izazova, koje se odnosi na pravno regulisanje položaja trans osoba lišenih slobode, bilo da se radi o kratkotrajnom pritvoru, bilo o dugotrajnim zatvorskim kaznama u višegodišnjem, čak višedecenijskom trajanju. Rešenja do kojih

se došlo u Ujedinjenom Kraljevstvu (Engleska, Vels, Severna Irska, Škotska) i na Novom Zelandu predstavljaju upućujuće modele i načine postupanja sa trans osobama lišenim slobode u svim do sada nereguliranim situacijama. Radi se, naime, o regulativi u skladu sa rodnim identitetom, smeštaju u rodno odgovarajuću zatvorsku ustanovu, pretresu od strane rodno odgovarajućih službenih lica, omogućavanju nastavka procesa rodne transformacije započetog pre lišenja slobode, ili započinjanju tog procesa za vreme trajanja lišavanja slobode, mogućnosti odevanja u skladu sa rodnom pripadnošću, zadržavanju potrebnih predmeta u skladu sa novostečenom rodnom ulogom, promeni dokumenata, poverljivosti podataka u vezi sa procesom rodnog prilagođavanja i sl.

TRANSRODNO TELO U AMBIJENTU HEGEMONISTIČKE I TOKSIČNE MUŠKOSTI

Pogrešno previđanje problema ili (ne)shvatanje uzroka nasilja i društvenog animoziteta prema trans osobama koje je nesumnjivo ozbiljan i nesporno kulturno konstruisan, rodno utemeljen problem, neodgovorno je i kratkovidno. A uzroci leže u društveno konstruisanom modelu hegemonističke i toksične muževnosti, ponegde još uvek toliko duboko društveno ukorenjenog da se kao prihvaćeni deo „normalnosti“ lako previđa kao fenomen koji se može i dekonstruisati i prevazići.

Sa stanovišta hegemonističke (a posebno toksične) muževnosti, transrodno telo je nedopustiva individualna devijacija onoga ko je percipiran kao slab, nemuževan muškarac koja se sa tog stanovišta percipira kao vid izdajničkog zanemarivanja muške fizičke snage, i napuštanja socijalne dominacije, ukratko, mužkosti. Muškost (maskulinitet) se odnosi na ponašanje i položaj muškaraca u društvenom odnosu ženskog i muškog roda, na rodni poredak koji postoji u društvu između različitih rodnih identiteta. U tom smislu, mužkost se može

definisati kao skup obrazaca i praksi po kojoj se „pravi“ muškarci angažuju u takvoj, hijerarhijski dominantnoj društveno definisanoj poziciji muškarca. Govoriti o muškosti, znači govoriti o rodnim odnosima, jer muškost nije isto što i muškarac, ljudsko biće muškog pola, i muškost nema ekvivalentno značenje značenju termina muškarac/muškarci.

Koncept hegemonističke muškosti nastao je u okviru discipline Rodne studije. Prva definicija i analiza koncepta hegemonističkog maskuliniteta delo je trans žene, profesorke Rejvin Konel (Connell, 1987)³ koja je razvijajući svoju teoriju o rodnom poretku prepoznala višestrukost maskuliniteta koji varira u dimenzijama vremena, kulture i individualnog ponašanja. Ona hegemonističku muškost definiše kao konfiguraciju prakse koja legitimise dominantan položaj muškaraca u društvu i opravdava potčinjenosti žena i drugih „ženskih“ identiteta (Connell, 1987). Konceptualno, hegemonistička muškost je način objašnjenja kako i zašto muškarci održavaju dominantne društvene položaje/uloge nad ženama i drugim „ženskim identitetima“.

Dakle, upravo je postojeći intenzivan animozitet od strane ekstremnog maskulinog identitetskog modela tolerisanog i podsticanog u (neo)patrijarhalnom modelu društvenih odnosa prema transrodnom identitetskom entitetu doveo do termina „hegemonistički maskulinitet“. Njime se označava model praktikovanja muške dominacije nad ženama kao i drugim rodnim identitetima, koji se smatraju „ženskim“ u datom društvu. Termin „hegemonističko“ se odnosi na kontekstualno tolerisane i stimulisane načine na koji muškarci praktikuju svoju nadređenost, prioritet, veći značaj i važnost u odnosu na žene kao i druge

---

³ Robert William Connell (poznata pod rodno neutralnim pseudonimom Raewyn Connel, Ravin Konel) je sociološkinja, profesorica emeritus Univerziteta u Sidneju, trans žena koja je tranziciju obavila u kasnijem životnom dobu. Najpoznatija je kao autorka termina hegemonistička muškost. Glavno delo je knjiga Gender and Power.

marginalizovane, individualno „nemuževne“ oblike ljudskih rodni identiteta, a koje uključuje i nasilje radi njihovog potčinjavanja (Mršević, 2014c). Kao sociološki koncept, hegemonistička priroda „hegemonističke muškosti“ proizlazi iz teorije kulturne hegemonije, konkretno, od marksističkog teoretičara Antonija Gramšija koji analizira odnose moći među društvenim klasama. Stoga u terminu „hegemonističke muškosti“, pridev hegemonistički odnosi se na kulturne dinamike pomoću kojih jedna socijalna grupa zahteva i održava, vodeći i dominantan položaj u društvenoj hijerarhiji.

Očekivano je da hegemonistička muškost nije zauvek zadat oblik društvene organizacije jer se ona u savremeno doba znatno sociološki osporava kao arhaičan, premoderan oblik funkcionisanja muškosti. Hegemonistički maskulinitet kao promenljivi društveni konstrukt, podložan je uticajima, između ostalih, i obrazovnog sistema, ali i medijskog izveštavanja, koji mogu da podstiču, održavaju, pa i nadgrađuju, ali i razgrađuju, dekonstruišu ove društvene percepcije o rodnim društvenim hijerarhijama.

Termin toksična muževnost je, kao i hegemonistička muževnost, skovan i uveden u upotrebu u istom vremenskom periodu osamdesetih i devedesetih godina dvadesetog veka sa sličnom idejom da označi kao negativnu društvenu pojavu ekstremni maskulinitet koji predstavlja kontekstualni obrazac praktikovanja i zamajac perpetuiranja nasilja u odnosu „nižih“ rodni identiteta. Toksična muževnost je verzija muževnosti, još ekstremnija od hegemonističke muževnosti, jer je zasnovana na „muževnom“ stoicizmu, „prirodnoj“ dominaciji nad drugima, „dopuštenoj“ seksualnoj agresiji, nasilju, mizoginiji, homofobiji i transfobiji.

Mada su feministkinje posebno angažovane protiv nasilništva koje se bazira na toksičnoj muževnosti, nisu one skovale taj termin. On je potekao iz muških pokreta 80-ih i 90-ih godina dvadesetog veka koji su

želeli da ukažu na usku, društveno konstruisanu verziju muškosti koja je primoravala muškarce da poreknu svoja prava osećanja, da se jedni s drugima destruktivno nadmeću, umesto da se povezuju i sarađuju, da učestalo primenjuju nasilna sredstva komunikacije, kao i da nasilje bude legitiman način ispoljavanja ličnih i društvenih nezadovoljstava i frustracija. Najčešće žrtve nasilništva koje proizilaze iz toksične muževnosti su žene, ljudi drugačije boje kože, deca, pripadnice i pripadnici LGBT+ zajednica.

Različite studije pokazale su vezu između, s jedne strane, muškaraca koji prihvataju obrasce ponašanja toksične muževnosti i u skladu s njima delaju i, s druge strane, niza problema – od problematičnih veza do depresije, alkoholizma, ispoljavanja nekontrolisanog destruktivnog besa, fizičkih napada i ostalih kriminalnih ponašanja. Ukratko, jedan od obrazaca koji se najdoslednije i najsnažnije povezuje s negativnim mentalnim zdravljem je želja da se poseduje „moć nad ženama“, i drugim nemuževnim individualnim rodnim identitetima.

TRANSMIZOGINIJA

Više od polovine svih anti-LGBTQIA+ zločina i ubistava bila su učinjena nad transrodnim ženama, pri čemu je važno napomenuti da je tri četvrtine tih ubistava bilo izvršeno nad trans ženama druge rase (Kacere, 2014). Jedna od pet transrodnih žena (21%) u jednom periodu svog života je bila u zatvoru, što je daleko iznad proseka a još više se odnosi (47%) na transrodne osobe, afroamerikance. Trans osobe doživljavaju disproporcionalno visoku stopu individualnog siromaštva i češće su beskućnici, što je rezultat diskriminacije pri zapošljavanju i pronalasku mesta za život a takođe doživljavaju i veću stopu hapšenja zbog pogrešne percepcije zasnovane na rasnim i rodnim stereotipima koji ih ocrtavaju kao iznadprosečno seksualne i kriminalne. Trans žene konstantno optužuju i hapse radi poslova vezanih uz prostituciju, iako one možda

nemaju veze s takvom vrstom posla, dovoljan „dokaz“ je već i kada na javnom mestu imaju u tašni ili džepu kondom. Istraživanje iz 2012. godine, izvedeno od strane Nacionalne koalicije programa protiv nasilja pokazalo je da transrodne osobe širom Amerike doživljavaju tri puta više policijskog nasilja nego cisrodne osobe. Gotovo je polovina trans osoba koje su prijavile nasilje iz mržnje doživela neugodnosti od strane policije dok su im se obraćali za pomoć. Trans žene doživljavaju nasilje i nakon hapšenja, kada smeštene u delu zatvora namenjenom muškarcima, mogu doživeti ekstremno visoke stope seksualnog i fizičkog nasilja – studija američkog Ministarstva pravosuđa pokazala je da 1 od njih 3 dožive seksualno napastvovanje u zatvoru. S druge strane, mnogi zatvori trans žene smeštaju u individualne samice na duže vreme „radi njihove vlastite zaštite“, iako se zatvaranje u samice smatra jednim načinom zatvorske torture.

Sve se to dešava prouzrokovano transmizoginijom. Pojam „transmizoginija“ je sastavljen od pojmova „transfobija“ i „mizoginija“. Transfobija je diskriminacija i negativan stav prema transrodnim osobama, koja je najviše motivisana javnim prezentiranjem rodnog identiteta trans osoba. Mizoginija je mržnja, diskriminacija i umanjivanje značaja žena i svega što može da se okarakterise kao ženstveno. Transmizoginija je kombinacija navedenih pojmova – negativan stav, izražen kroz kulturološku mržnju i individualno nasilje, kao i diskriminacija usmerena prema trans ženama i trans osobama koji se nalaze na ženstvenom kraju rodnog spektra. Cilj transmizoginije su transrodne i transeksualne žene, osobe kojima je pri rođenju pol definisan kao muški, a koje se identifikuju kao žene ili poseduju ženske karakteristike. Transmizoginija je bazirana na mržnji ženskih osobina kod osoba koje nisu pri rođenju polno definisane kao žene. Transmizoginija se zasniva na pretpostavci da je ženstvenost inferiorna muževnosti. Oslanja se na shvatanje da su sve kvalitete koje se mogu povezati s pojmom „žensko“, „ženstveno“ manje vrednosti, percipirajući

ih kao slabije u odnosu na one koje se mogu povezati sa „muškošću“, „muževnošću“ i analogno tome, zaslužuju mržnju, izrugivanje, diskriminaciju i nasilje. U svakom seksističkom društvu, biti žena se automatski pozicionira na mesto niže vrednosti.

Trans žene doživljavaju posebnu vrstu seksističke marginalizacije na osnovu individualnog preklapanja/ukrštanja ugnjetavanja – one su i trans osobe i žene. Njih društvo omalovažava po obe osnove. Trans osobe doživljavaju transfobiju ili cisseksizam,⁴ zahvaljujući kulturološkom i sistematičnom ugnjetavanju rodnom binarnošću koja se bazira na ideji da postoje samo dve „normalne“ vrste ljudi – muškarci i žene – koji su rođeni, odgajani i prirodno povezani sa svojim biološkim polom i njegovim pripadajućim karakteristikama. Naše kulturne i političke institucije su utemeljene na takvoj premisi. Transmizoginija sadrži mržnju prema onima koji se individualno ne uklapaju u te rigidne okvire rodne binarnosti. Odricanje od „važne“ pozicije koju drži muški rod, predstavlja fundamentalnu pretnju muškoj superiornosti, jer može biti percipirano kao odbijanje „superiornog identiteta muškarca“. S tim u vezi, trans žene nisu samo podsetnik društvu da rodne uloge nisu fiksne, već i da ženstvenost i ženska egzistencija tj. izražavanje/prezentiranje sebe kao žene nije sramota.

Mediji individualne likove trans žena prikazuju arhetipovima – ili kao slabu i individualno bespomoćnu žrtvu nasilja ili kao individualno opasnog i podmuklog zločinca; kao mentalno nestabilni ili manipulativni karakter. Često su povezani s patologijom i naglašenom seksualnošću, portretisani kao oni koji s predumišljajem skrivaju svoj transrodni identitet kako bi prevarili muškarca, iskoristili ga i prisilili ga da se poveže s njima na seksualan ili romantičan način. U nebrojenim televizijskim serijama se pojavljuju kao prostitutke. Dok američki mediji trans

---

⁴ Seksizam koji odbacuje transrodnost kao nenormalnu pojavu, smatrajući normalnim samo cissrodnost.

muškarce generalno ignorišu i previđaju, trans žene prikazuju naglašeno egzotičnim, i njihovo postojanje prikazuje se kao šokirajuće i vredno pažnje. Trans žene se portretišu na izuzetno dvodimenzionalan način u vestima, gde ih se najčešće povezuje sa zločinima iz mržnje.

ANTITRANS NASILJE

Antitrans nasilje je, kako smatra Džudit Batler (Judith Butler) (Tourjee, 2015), uzrokovano muškom potrebom da se održe standardi muškosti i muške moći u poštovanju i zadržavanju kulturnih vrednosti, jer su trans žene napustile i izdale muške privilegije odbacujući svoju muškost, pokazujući i svojim individualnim, ličnim primerom dokazujući da je to moguće. To je pretnja kolektivnim muškarcima koji smatraju da su njihove privilegije i njihova moć urođeni, sastavni deo muškosti svakog muškarca, tako da individualno odricanje od nje umanjuje opšti društveni nivo muškosti. Ubice trans žena su gotovo isključivo muškarci, a nasilje koje su pretrpele ubijene osobe je ekstremno, i gotovo se nikada ne radi tek o jednostavnom oduzimanju života. To je u simboličnom smislu, ne samo odstranjivanje individualnog „izdajnika muškosti“ iz ovog sveta, već pokušaj preuređenja sveta tako da u njemu takvi devijanti uopšte i ne mogu da postoje. Tim ubistvima oni se bore protiv svog straha od onih koje su ubili, odnosno straha od onoga čime ih oni suočavaju svojim individualnim postojanjem, a to je sopstvena slabost, nemuževnost, ženski deo njihove prirode. Ubistvo je čin vršenja muške moći, način povraćaja muške dominacije, način da se svetu kaže, ja sam taj koji odlučuje ko će živeti, a ko (i kako) umreti, što je ujedno i jedan od najtoksičnijih pojavnih oblika koje muškost može imati.

Transrodne osobe širom sveta i dalje su meta napada, nasilja i diskriminacije (Transserbia, 2016). Prema Izveštaju o monitoringu ubistava trans osoba (Trans Murder Monitoring report TMM, 2017) najnoviji podaci otkrivaju ukupno 2.264 prijavljenih slučajeva ubistava

trans i rodno različitih osoba u 68 država širom sveta između 1. januara 2008. i 30. septembra 2016. godine a prema organizaciji Human Rights Watch, čak i u razvijenim državama, kao što su SAD i Kanada, sistematična stigma, marginalizacija i nasilje su i dalje prisutni. Mnoge države i dalje nemaju zakonski regulisan položaj i prava trans osoba.

Između 1. oktobra 2015. i 30. septembra 2016. godine prijavljeno 295 slučajeva ubistva trans i rodno različitih osoba. Najnoviji izveštaj pokazuje da su slučajevi ubistva trans i rodno različitih osoba zabeleženi u 33 države u poslednjih 12 meseci, a većina se desila u Brazilu (123), Meksiku (52), Sjedinjenim Američkim Državama (23), Kolumbiji (14), i Venecueli (14) (*Transrespect versus transfobia, 2017*).⁵ Važno je napomenuti da su ovo samo slučajevi koji se mogu naći putem internet pretrage i kroz saradnju sa lokalnim trans organizacijama i aktivistima/kinjama u zemljama gde postoji snažan pokret za prava transrodnih osoba koje sistematski evidentiraju slučajeve nasilja. Zbog toga su te cifre najveće u tim zemljama. Ali u mnogim državama ne vodi se sistematična evidencija podataka o ubijenim trans i rodno različitim osobama, tako da je nemoguće proceniti koliko ima ukupno transfobičnih ubistava zbog moguće velikog broja neprijavljenih slučajeva (*Transrespect versus transfobia, 2016*).

Prema organizaciji Human Rights Watch, čak i u razvijenim državama kao što su SAD i Kanada, i dalje su prisutni sistematično stigmatiziranje, marginalizacija i nasilje. Mnoge države i dalje nemaju zakonski regulisan položaj i priznata prava transrodnih osoba.

---

⁵ U Aziji, najveći broj zabeleženih slučajeva je u Indiji (6) i Pakistanu (5), a u Evropi u Italiji (5) i Turskoj (5). Dok su u Brazilu, Meksiku i SAD brojke najviše; relativne cifre pokazuju podatke koji su još više zabrinjavajući a odnose se na neke države sa manjim brojem stanovnika. Takav je na primer Honduras, sa 10,77 prijavljenih slučajeva ubistva trans i rodno različitih osoba na milion stanovnika. Za Belize je ta brojka 6,02, dok je za Brazil 4,49, Meksiko 2,21 i za SAD 0,48 (*Transrespect versus transfobia, 2017*).

Preko devedeset posto ubijenih trans žena su bile tzv. obojene, siromašne i uglavnom žene koje su radile kao seks radnice, mlađe od 25 godina. Njihove smrti se gotovo i ne registruju, a njihovi izgubljeni životi kao da ni za koga nisu gubitak. Mehanizam delovanja nasilja motivisanog mržnjom uvek sadrži preteću poruku da će se slična dela sigurno još dešavati. Kada je trans žena ubijena, to deluje kao poruka drugim trans ženama da i one mogu biti ubijene, a ista je poruka i masakra kao načina njihovog ubistva, silovanja, zlostavljanja i ponižavanja. Poruka trans ženama je: niste bezbedne, i vi možete sutra da budete ovo izmrcvareno, silovano, mrtvo telo.

SAMOUBISTVA TRANSRODNIH OSOBA

Institut Vilijams sa UCLA objavio je studiju koja analizira podatke o individualnim pokušajima samoubistva među transrodnim osobama (Tanehil, 2014). Ustanovljeno je da maltretiranje, beskućništvo, odbacivanje od strane porodice i čak od strane pružalaca zdravstvenih usluga, značajno povećavaju šanse za pokušaj samoubistva. Čak i one/i koji nisu iskusili navedeno i dalje imaju stopu pokušaja samoubistva između 20 i 30 procenata. Prosečna stopa pokušaja samoubistva u SAD među transrodnom populacijom iznosi 42%. Poređenja radi, ova stopa u opštoj populaciji je 4,6% (među lezbejskom, gej i biseksualnom populacijom ona iznosi između 10 i 20%).

Visoka stopa samoubistava transrodnih osoba koristi se ponekad kao indikacija da su transrodne osobe mentalno obolele. Ali pravi odgovor je da nikoga ne ubija sama transrodnost već kultura u kojoj žive transrodne osobe i koja im usađuje mržnju prema samima sebi. Kada ne uspeju da individualnu istinu o svojim telima javno obznane, nazivaju ih lažovima, prevarantima koji drugima postavljaju zamke tako da je nasilje koje sledi „opravdano“. Biti transrodnom/im smatra se toliko odvratnim, da ih partneri, roditelji i deca često odbacuju. A kada uspeju da svetu obznane

svoj transrodni status, tuku ih i ubijaju. Izgleda im ponekad da im život obećava samo usamljenost i napuštenost, kao i to da zaslužuju tu usamljenost zbog odbijanja da se i dalje skrivaju.

Govore im se da su njihovi suštinski individualni identiteti lične zablude koje je potrebno ispraviti, govore im da su ti njihovi individualni identiteti pogrešni, te da su zbog toga vredne/i jedino sažaljenja i gađenja, a ima i onih koji veruju da bi trebalo da budu smeštene/i u logore. Govori im se da kada dožive loše individualno ophođenje, kada su maltretirane/i, otpuštane/i sa posla, kada im se odbijaju usluge ili mogućnost stanovanja, da je to upravo ono što zaslužuju jer su „ljudske nakaze“.

Mnogi veruju da nema razlike između transrodnih osoba i osuđenih pedofila. Većina LGBT osoba ubijenih u zločinima iz mržnje su transrodne žene. Zbog svega toga transrodne osobe često vide samoubistvo kao bekstvo od sveprisutne poruke da njihovi individualni životi gube svu vrednost onog momenta kada se autuju. Čak i u smrti, ne dozvoljava im se dostojanstvo individualnog identiteta zbog koga su sve i žrtvovali/i. Naime, porodice koje su ih se klonile za života, sahranjuju ih u odeći i pod imenima koje su odbacile/i za života.

MEDIJI U SRBIJI

Novinski tekstovi koji se odnose na trans osobe i trans zajednicu često su senzacionalistički i doprinose stvaranju i održavanju negativnih stereotipa o njima (Stjelja, 2017). Do takvog negativnog predstavljanja u medjima možda dolazi iz neznanja i bez diskriminativnih namera, ili možda sa željom da se udovolji pretpostavljenom negativnom stavu koji javnost ima prema njima, čime se dodatno doprinosi toj negativnoj predstavi. Ustaljena percepcija trans osoba, koja se često kreira uz nedovoljno proverene informacije i kroz mitove koji su toliko prisutni u javnom prostoru da ih većina smatra činjenicama, jeste da se trans osobe uglavnom bave seksualnim radom, da im je transrodnost samo prolazna,

avanturistička, promiskuitetna faza u životu, da su uglavnom istopolne seksualne orijentacije, da imaju razne, ozbiljne psihičke probleme. Novinski tekstovi u kojima su trans osobe opisane kao „seksualno devijantne“, „nastrane“, „polno nedefinisana bića“, „trandže“ ili „nit muško, nit žensko“ zbog toga su se našli pred Komisijom za žalbe Saveta za štampu, koja odlučuje o povredama Kodeksa novinara Srbije. Takvih žalbi je do sada bilo ukupno šest, a podnete su protiv pisanja *Pečata*, *Večernjih novosti* i *Srpskog Telegrafa*. Komisija za žalbe Saveta za štampu je u ovim slučajevima izrekla javnu opomenu navedenim listovima zbog povreda Kodeksa, navodeći da mediji podstiču netrpeljivosti i diskriminaciju prema trans osobama i da je njima prekoračena sloboda govora. Trans osobama je potrebna podrška prvenstveno od strane porodice, državnih institucija i zakona pa je etičko izveštavanje medija od ključnog značaja za kreiranje sigurnog i podržavajućeg okruženja u kom bi mogle da ostvare svoje pravo na dostojanstven život.

U Srbiji nije poznat tačan broj napada na transrodne osobe jer ih oni najčešće i ne prijavljuju, a nije registrovan nijedan zvaničan slučaj zločina iz mržnje. O nekima od njih izveštavaju mediji, obično kada su žrtve bile trans žene. Iz medijskih izveštaja se vide okolnosti, po kojima se zaključuje da se radi o zločinima iz mržnje: „ne podnosim trandže i volim da ih silujem“, „Ubiću te, pederčino! Zaklaću te“, „...zatim viknuo da će me ubiti jer ja zbog mog izgleda ne smem da budem živ“; žrtvu su krvavu na ulici ostavili i taksisti koji nisu želeli da je povezu. Taksista je navodno rekao „ne vozimo transvestite, pedere i krvave“.

Izjava jedne prostitutke o policiji ukazuje na nasilje nad trans osobama od strane policije, dakle onih koji bi trebalo da ih zaštite: „Mene nisu tukli, to uvek rade sa trans osobama. Devojke retko kada imaju taj problem, od devojaka najčešće traže uslugu - moraš da me odradiš da te pustim. A trans osobe - njih biju“ (Pešić, 2014).

Sombor, trans ženu Ivanu Kuharić (28) silovao vozač kamiona bugarskih tablica, 10. mart (*Informer*, 2015):

Policija iz Sombora uhapsila je bugarskog državljanina V. Ž. (49) zbog sumnje da je u subotu, nešto iza ponoći, uz pretnju nožem, silovao transseksualca koji se predstavlja kao Ivana Kuharić (28)! Bugarin je iste noći uhapšen i određen mu je pritvor. U ekskluzivnoj ispovesti za *Informer* Ivana nam je potvrdila da je silovana u kamionu bugarskih registarskih oznaka, na parking u benzinske pumpe „Knez petrol“, na izlazu iz Sombora prema Stapararu. Dala sam oglas, u kom sam jasno navela da sam transseksualna prostitutka. Bugarin me je pozvao telefonom da dođem na parking kod „Knez petrola“. Kada sam ušla u kabinu, zahtevao je da ga oralno zadovoljim, što sam i učinila, ali mu to nije bilo dovoljno - priča Ivana. Nakon toga joj je, kaže, stavio nož pod vrat, zaključao je vrata i naredio joj da se skine. - priča uplakana Ivana i dodaje da za četiri godine, koliko se bavi prostitucijom, nikada ništa slično nije doživela. - Pre nego što sam izašla iz kamiona rekao mi je: „Ne podnosim trandže i volim da ih silujem. Nisi ti prva“ - navodi Ivana. Ona kaže za sebe da je prava žena zarobljena u muškom telu, ali „ne još dugo“. - „Još sa 12 godina sam shvatila da sam drugačija od ostalih dečaka. To su i oni primetili i bili su nemilosrdni prema meni. Zbog maltretiranja sam napustila i srednju poljoprivrednu školu. Posle toga nisam mogla nikako da nađem posao. Kad god bih ga tražila, doživljavala sam uvrede i poniženja zato što sam transseksualka. Od 7.000 dinara socijalne pomoći ne mogu da živim, te sam pre četiri godine počela da se bavim prostitucijom“ - priča Ivana i ponosno nam pokazuje svoje, kako kaže, prirodne grudi.

Novi Sad, fizički napad na trans ženu u Jevrejskoj ulici u Novom Sadu, 29. jul (N1, 2015; Blic, 2015):

Transrodnoj osobi Dajani Pospiš prećeno je u julu 2015.g. u Jevrejskoj ulici, u centru Novog Sada. Oni tvrde da je krupan muškarac, visok oko dva metra, koji je žrtvi poznat odranije, napao Dajanu uz povike: „Ubiću te, pederčino! Zaklaću te!“ - Ona je uspela da pobegne od napadača i odmah je pozvala policiju. Policijskoj patroli je trebalo 20 minuta da stigne do mesta napada – navodi se u *Blicu*.

Smederevo, androgini maneken pretučen na Čolićevom koncertu, 11. septembar (Kurir, 2015):

Androgini model Igor Ivanović (21) pretučen je u Smederevu. Maneken priča kako ga je huligan udarao pesnicama u glavu i šutirao u zadnjicu, dok su i njegove prijateljice zadobile udarce pokušavajući da ga odbrane. “On je zatim viknuo da će me ubiti jer ja zbog mog izgleda ne smem da budem živ. Onda me je šutnuo u zadnjicu i počeo da mi preti. Ni to mu nije bilo dovoljno, pa je nasrnuo na moju drugaricu i rukama je stegao oko vrata, a udarao ju je i pesnicama.“ Maneken kaže da je zahvaljujući brznoj intervenciji policije momak koji ga je napao priveden i protiv njega će biti podneta tužba za nasilničko ponašanje.

Beograd, za ubistvo transvestita 20 godina, 1. februar (Bijelić, 2017):

Danijel Vujić, zvani Komarac (47), osuđen je 31. januara 2017.g. u Višem sudu u Beogradu prvostepenom presudom na jedinstvenu kaznu od 20 godina zatvora zbog ubistva transvestita Darka Vujanovića (40) u njegovom stanu u Ulici Nikodima Milaša 12 i napada na Gorana B. u zemunskoj kafani „Široka staza“, juna 2013. godine. Oba dela izvršio je samo mesec dana pošto je izašao iz zatvora, gde je proveo poslednjih 18 godina zbog ubistva. Sastanak sa Vujanovićem, koji se bavio prostitucijom, ugovorili su u stanu nadomak Novog groblja u Beogradu, koji je transvestit iznajmljivao

poslednjih godinu dana. Nakon seksualnog odnosa, Vujić je pokušao Vujanoviću da podmetne novčanicu od jednog dolara, kao da je sto, tako što ju je umotao i stavio u kutiju cigareta između najlona i kutije, tako da se vidi samo broj jedan. Transvestit je prilikom plaćanja odmah video o čemu se radi, počeo je da viče i udario je okrivljenog. Tada se Vujić iznervirao, dograbio nož i ubo ga sedam puta. Vujanovićevo iskasapljeno beživotno telo, obučeno u žensku garderobu, koje je u lokvi krvi ležalo u hodniku stana, pronašao je stanodavac. Vujić je nakon ubistva otišao u Zemun u kafanu. Pošto je popio piće, pozvao je vlasnika Gorana B. da naplati račun, a kad je ovaj prišao, uzeo je nož i nesrećnog čoveka ubo tri puta. Zatim je otišao u policiju i sam se prijavio za napad u kafani, ali se brzo otkrilo da je on izvršio i ubistvo u Ulici Nikodima Milaša.

Beograd, (navodno) neprofesionalan odgovor policije na napad na trans osobu? 2. maj (N1, 2017):

Žrtvu po imenu Leona petorica muškaraca su šutirali, udarali kopčom od kaiša, gađali betonskim kockama, psovali i vređali, u subotu 30. aprila u centru Beograda. Po prijemu u Urgentni centar konstatovan joj je prlom zgloba desne šake i posekotine po licu i telu. Nakon ukazane neophodne pomoći, Leona se vratila u policijsku stanicu, a dežurni inspektor je na zahtev Leone da se otkriju krivci napada odgovorio: „Sad su praznici i za vreme njih nećemo raditi na prijavi. I Kenedi je ubijen pa se ne zna još ko je kriv.“ Iz MUP-a odgovaraju da će ispitati sve činjenice i okolnosti kako bi se utvrdila osnovanost iznetih primedbi. Oštećeni nije na zapisnik podneo primedbu na postupanje policijskih službenika, niti je pritužbu podneo Odeljenju za zaštitu zakonitosti Policijske uprave za grad Beograd. Žrtvu su krvavu na ulici ostavili i taksisti koji nisu želeli da je povezu. Taksista je navodno rekao – „ne vozimo transvestite, pedere i krvave.“ A to je vozilo javnog prevoza, mora da primi putnika.

ZAKLJUČAK

Nepostojeća zakonska regulativa u mnogim zemljama, takođe i u Srbiji još uvek nepostojanje krovnog zakona o rodnom identitetu koji bi ponudio normativne okvire načelnog regulisanja komplikovanih situacija svakodnevnne individualne egzistencije trans subjekta, znatno otežava njihovu situaciju. Višegodišnje ignorisanje te „nepopularne“ teme od strane zakonodavca i kreatora javnih politika, predstavljaju dodatne otežavajuće okolnosti u kojoj binarna, rodno identitetska grupna prinuda marginalizuje transrodne ljude i diskriminacijom i nasiljem sankcioniše njihov subjektivni individualizam.

Potrebni su zato napori da bi se podigla svest o visokoj marginalizaciji transrodnih osoba, koje kako postaju individualno vidljive u društvu, konsekvntno postaju predmet daljih i intenziviranih vidova diskriminacije i nasilja. Kao stalni izvori podataka koji ukazuju na postojanje nejednakosti, istraživanja u oblasti rodnih studija su u poziciji da pomognu skretanju pažnje na ekstremnu individualnu viktimizaciju nasiljem, marginalizaciju i diskriminaciju s kojom se trans osobe suočavaju na dnevnoj bazi (Green, 2010).

Značajan je taj nedostatak objavljenih istraživačkih radova koji bi dokumentovali isključivanje trans problematike iz razmatranja o diskriminaciji i o neophodnim protivmerama. Ali ipak, optimističan je momenat, jer taj nedostatak znači da postoji još uvek mnogo prostora za poboljšanje upravo u tom domenu. Iako bi bilo lako da se nastavi ignorisanje cele te oblasti, propuštanje inkluzije trans tematike u analize društvenih pojava marginalizacije, diskriminacije, viktimizacije, rodno zasnovanog nasilja i interseksionalnosti, bilo bi društveno neodgovorno.

LITERATURA

Blic (2015, juli 29). Dajana Pospis napadnuta u centru Novog Sada. Preuzeto sa:

<http://www.blic.rs/vesti/drustvo/dajana-pospis-napadnuta-u-centru-novog-sada/d6msqhy>

Connell, R.W.B. (1987). *Gender and power*. Sydney: Allen, Mercer and Urwin.

Green, E. (2010). Shifting Paradigms: Moving Beyond “Trans101” in Sexuality Education, *American Journal of Sexuality Education*, 5, 1-16.

Informer (2015, mart 10). Držao mi je nož pod vratom i silovao: ispovest transvestita kojeg je napastvovao Bugarin. Preuzeto sa: <http://www.telegraf.rs/vesti/1470290-drzao-mi-je-noz-pod-vratom-i-silovao-ispovest-transvestita-kojeg-je-napastvovao-bugarin>

Kacere, L. (2014). Razgovarajmo o transmizoginiji, *Libela*, 26. mart. Preuzeto sa: <https://www.libela.org/prozor-u-svijet/4894-razgovarajmo-o-transmizoginiji/>

Kurir (2015, septembar 11). Androgeni maneken Igor pretučen. Preuzeto sa: <http://www.kurir.rs/stars/1927481/androgeni-maneken-igor-pretucen-uperio-je-prst-u-mene-i-rekao-to-je-taj-a-onda-me-udario-pesnicom>

Mršević, Z. (2013a). Transseksualne osobe i porodica – između diskriminacije i inkluzije, *Temida*, 2, 57-73. Preuzeto sa: http://www.zoricamrsevic.in.rs/najnovije/201306-Transseksualne_osobe_porodica-Mrsevic.pdf

Mršević, Z. (2013b). Žrtve vršnjačkog nasilja, *Temida*, 1, 71-92. Preuzeto sa:

<http://www.zoricamrsevic.in.rs/najnovije/Zrtve-vrsnjackog-nasilja-Temida-013.pdf>

Mršević, Z. (2014a). Young Lesbians and Transgender Girls in Serbia, 259-284. In: M. Adamović et al. (eds.) *Young women in post-Yugoslav societies: research, practice and policy*. Institute for Social Research in Zagreb, Human Rights Centre University of Sarajevo.

Mršević, Z. (2014b). LGBT Children between public homophobia and their parental families' dismissal instead of solidarity and protection, 325 – 357. In: T. Petrović-Trifunović, S. Milutinović Bojanić, G. Pudar Draško (Eds.) *Mind the Gaps: Family, Socialization and Gender*. Institute for Philosophy and Social Theory, University of Belgrade Center for Ethics, Law and Applied Philosophy. Belgrade.

Mršević, Z. (2014c). *Nasilje i mi – ka društvu bez nasilja*. Beograd: Institut društvenih nauka.

Preuzeto sa:

http://www.zoricamrsevic.in.rs/knjige/Nasilje_i_mi_final.pdf

Mršević, Z. (2017). *Transrodno lice pravde*. Beograd: Institut društvenih nauka.

N1 (2015, juli 29). Napadnuta Dajana Pospiš, bivši član Nacionalnog stroja. Preuzeto sa: <http://rs.n1info.com/a80646/Vesti/Napad-na-Dajanu-Pospis-bivseg-clana-organizacije-Nacionalni-stroj.html>

N1 (2017, maj 2). Neprofesionalan odgovor policije na napad na trans osobu. Preuzeto sa: <http://rs.n1info.com/a246138/Vesti/Vesti/pretucena-trans-osoba-u-Beogradu.html>

Pešić, D. (2014, oktobar 6). MONDO s prostitutkama: „Posao kao svaki drugi“, *Mondo*. Preuzeto sa:

<http://mondo.rs/Comment/StandardComment/692675/Info/Drustvo/MONDO-s-prostitutkama-Posao-kao-svaki-drugi.html>

Stjelja, I. & Paunović, M. (2017, februar 20). I mediji podstiču diskriminaciju, *Danas*. Preuzeto sa: <https://naslovi.net/2017-02-20/danas/i-mediji-podsticu-diskriminaciju/19651436>

Tanehil, B. (2014, februar 7). Voleti transrodnu osobu je revolucionaran čin. Preuzeto sa: <https://www.transserbia.org/trans/transrodnost/582-voleti-transrodnu-osobu-je-revolucionaran-cin>

Tourjee, D. (2015). Why Do Men Kill Trans Women? Gender Theorist Judith Butler Explains, Broadly.

Transrespect versus transfobia (2017, March 30). Trans Day of Visibility 2017 Press Release. Preuzeto sa: <http://transrespect.org/en/tdov-2017-tmm-update/>

Transrespect versus transfobia (2016, December 9). Trans Day of Remembrance (TDoR) 2016 Press Release. Preuzeto sa: <http://transrespect.org/en/tmm-trans-day-remembrance-2016/>

Transserbia (2016, decembar 21). Vijetnam: Novi zakon priznaće transrodne osobe. Preuzeto sa: <https://www.transserbia.org/vesti/1186-vijetnam-novi-zakon-priznace-transrodne-osobe>

Večernje novosti (2017, februar 1). Za ubistvo transvestita 20 godina: Izbo ga nožem posle seksa za koji nije hteo da plati. Preuzeto sa: <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/hronika/aktuelno.291.html:647702-Za-ubistvo-transvestita-20-godina-Izbo-ga-nozem-posle-seksa-za-koji-nije-hteo-da-plati>

Zorica MRŠEVIĆ

INDIVIDUALISM OF A TRANSGENDER SUBJECT

ABSTRACT

This chapter presents an analysis of the complex socially risky situation of an individual transgendered entity. From the hegemonic point of view of, the transgendered body is the inadmissible individual deviation of the one who is perceived as a weak, unmanageable man -- from this point of view as a form of treacherous neglect and abandonment of male physical strength, social domination, in short, masculinity as such. From the first moment when the transgendered entity begins to live in accordance with its own individual gender identity, she/he enters the moral and legal vacuum of anxiety and exposure to ostracism. Gender ambiguous people -- i.e. those who categorically and personally do not belong to the binary division on women and men -- are among the most vulnerable members of the LGBT community everywhere, as well as in Serbia. They are most likely to be beaten, raped, murdered, suspected as criminals, labeled as deviant; and most likely to end up in psychiatric hospitals and prisons, often denied housing, employment and health care, most often rejected and maltreated by their own families and peers. This is particularly expressed in situations of intersectionality by other group of their social and identity affiliation (race, poverty, etc).

KEYWORDS: transgender body, individualism, hegemonic masculinity, transgender women, marginalization, discrimination, gender-based violence